

DAGENS FRÅGOR

Den 6 okt. 1948.

Pressen och valet. Det är många gånger sagt och vittnat, hur avgörande den stora folkpartipressens inflytande måste ha varit för många borgerliga väljares ställningstagande. Detta gäller i främsta rummet för de icke-klassbestämda väljare, som stått i valet och kvalet mellan högern och folkpartiet. För bondeförbundare och socialdemokrater-kommunister däremot har dagspressen icke visat sig lika viktig; de flesta av deras väljare rösta efter klass, oberoende av om de ha en tidning av annan kulör till liv- och husorgan, och även om många arbetare ha andra tidningar än socialdemokratiska eller kommunistiska hemma äro de föremål för den periodiska inmatning av politisk propaganda, som fackföreningstidskrifterna leverera och som i de flesta fall nog är effektivare än dagspressen, därför att de ha hos läsaren en naturlig klangbotten i den gemensamma yrkesställningen.

För att belysa korrelationen på den borgerliga sidan mellan pressens utbredning och partiernas styrka skall här blott följande framhållas. Endast i fyra valkretsar av rikets 28 kretsar var högerpartiet vid årets val starkare än folkpartiet. Dessa kretsar äro: skånska fyrstadskretsen, Kalmar län, Kronobergs län och Älvsborgs södra. I samtliga dessa finns det en stark högerpress, medan folkpartiet antingen delvis saknar tidningar eller också är avgjort sämre ställt i fråga om språkrör. I fyrstadskretsen utges sålunda högertidningarna Sydsvenska Dagbladet, Skånska Aftonbladet, Helsingborgs-Posten och Helsingborgs Dagblad samt Landskrona-Posten; i Kalmar län har högern Barometern, Oskarshamns Tidningen och Västerviks Tidningen; i Kronobergs län finnas den mycket spridda Smålandsposten och i Älvsborgs södra den likaledes mycket utbredda Borås Tidning. Sambandet mellan högerpressens utbredning och högerpartiets styrka är i dessa fall evident.

I de flesta övriga län dominerar den folkpartistiska pressen bland väljarmassorna och är somligstädes rent av allenarådande. Där en stark och mycket spridd högerpress dock finnes — t. ex. i Östergötland eller Norrbotten — har högern hållit sig förhållandevis väl. I ytterligare ett par andra län, där folkpartiet nu gjort en kraftig frammarsch på högerns bekostnad, finnas visserligen starka högertidningar — t. ex. Nya Wermlands-Tidningen — men de ha mer och mer avpolitiserats eller blivit faktiskt neutrala, medan folkpartiets press — i Värmlandsfallet Karlstads-Tidningen — i högre grad än någonsin blivit s. a. s. partimedveten och med brinnande energi förfäktat sitt partis idéer.

Säkerligen skulle sammanhanget mellan pressens och partiets in-

flytande än tydligare klarläggas, om undersökningar gjordes uti mindre spridningsområden. Sannolikt skola valorganisationerna själva inte töva att företa dylika intensivundersökningar. De mera grova konstateranden, som gjorts härövan, äro dock så tydliga att de inte kunna missförstås. I ett labilt politiskt läge försättes ett parti, som saknar ett direkt klasspolitiskt underlag, i ett beträngt läge utan tillgång till en effektiv och fortlöpande presspropaganda. Delvis kan dock radion eller andra propagandamedel bli substitut för pressen, och folkpartiets starka frammarsch även i Östergötland och fyrstads-kretsen trots frånvaron där av egna tidningar eller organ på alla viktigare orter är härvidlag synnerligen anmärkningsvärd.

Kyrkan i Baltikum. Den 20 mars detta år genomförde Lettlands evangelisk-lutherska generalsynod i Riga en demokratisering av kyrkoförfattningen samt nyval av ärkebiskop och kyrkoförvaltning. Alltsammans skedde enhälligt och utan diskussioner. Hela akten inramades högst pompöst: katedralen var strålande upplyst och de högtidliga gudstjänsterna filmades, samtidigt skickades också ett flertal tacktelegram till Sovjetregeringen. »Den demokratiska kyrkoförfattningen har anpassats till statslagarna», deklarerade Sovjetlettlands nyvalde ärkebiskop Gustavs Turss. Inte ett ord nämndes om den av lutherska världskyrkoförbundet lagligt erkände ärkebiskopen för Lettlands lutherska kyrka, dr T. Grinbergs, och inte heller om de övriga 148 lettiska lutheranska prästerna i landsflykt.

I Sovjetestland fungerar prosten August Pöhn som ställföreträdande estnisk biskop, medan den verkliga biskopen, dr Köpp, tillsammans med 70 estniska lutheranska präster befinner sig i landsflykt. Den estniske biskopen Rahamägi är deporterad, tillsammans med 22 andra estniska präster samt 42 lettiska lutheranska präster. Av de deporterade har större delen avlidit. De teologiska fakulteterna vid universiteten i Dorpat och Riga har stängts och de flesta lutheranska församlingar har berövats sina själasörjare.

Stoiskt kämpar den katolska kyrkan för sin relativa frihet. Enligt Vatikanens anvisningar skulle prästerna endast i yttersta nödfall lämna Baltikum. Av de 2,000 katolska prästerna i Litauen är det endast primas, ärkebiskop Jazeps Svireckas, samt 209 präster som gett sig av i landsflykt. Överhuvudet för de 350,000 lettiska katolikerna, ärkebiskop Springovics, befinner sig i Riga. Biskoparna Rancans, Slokans och Urbsis samt 25 präster har måst gå i exil. Sedan 1947 finns i Riga ett katolskt seminarium med 40 studenter. Professorerna Strods och Dublinskis har — på uppmaning från Vatikanen — av ärkebiskop Springovics vigts till biskopar. I Litauen arbetar tre katolska seminarier. Huvudparten av Estlands 4,000 katoliker repatrierades 1939/41 till Tyskland, deras ärkebiskop Profitlig blev häktad och är sedan dess försvunnen. I Estland hålles inte längre några katolska gudstjänster.

Frikyrkorna har svåra prövningar att utstå: de flesta av deras predikanter är deporterade eller har måst fly. En av de få kvar-

varande baptistpredikanterna, August Korps, har av sovjetmyndigheterna befordrats till biskop. Sovjetmyndigheterna är alltid frikostiga med titlar och ordensförlänningar. Som regimens förtroende-
man appellerade den nyutnämnde baptistbiskopen den 27 maj i Radio Riga till baptisterna i Kanada, angående det projekterade överförandet av 500 lettiska flyktingsbarn från Tyskland till Kanada: Barnen måste återvända till Sovjetlettland!

De religiösa sekterna samlas till gudstjänster i små grupper i hemmen eller ute i skogarna, ty deras nationaliserade bönehus har belagts med för medlemmarna oöverkomligt höga hyror och skatter. Utan tvivel är dessa illegala möten kända av statspolisen och kan vid tillfälle utnyttjas som provokationer.

De mosaiska församlingarna, som är mycket små, får utöva sin kult — med undantag av sabbaten, ty den erkänns inte som vilodag.

Ledarna för de förutvarande autokephala ortodoxa kyrkorna i Lettland och Estland, metropoliterna Alexander och Augustin, befinner sig i landsflykt. De båda kyrkornas autokephali är i tysthet upphävd: i Tallin, Riga och Vilno residerar var för sig en ärkebiskop och dessa tre är direkt underställda patriarken i Moskva. I Daugavpils (Lettland) fungerar ett ortodox seminarium, förestått av en viss Arkimandrit från Sovjetunionen. I Estland finns det ännu 80,000 ortodoxa (50,000 ester, resten ryssar) och i Lettland 150,000, varav 120,000 är ryssar och de övriga letter. I dag är de ortodoxa prästerna angelägna om och strävar energiskt att — i likhet med vad som var fallet under tsar Alexander III:s russifieringsepok — locka till sig de lutheranska esterna och letterna medelst diverse privilegier. Tydligt genomförs denna aktion på uppdrag av patriarkatet i Moskva, som är direkt underställt MVD och inrikesministeriet.¹ Vidare blir de 80,000 gammaltroende i Estland och Lettland utsatta för ett hårt tryck från den allena saliggörande ortodoxa kyrkan. De gammaltroende, som i århundraden kämpat mot den ryska statskyrkan, förföljdes grymt men lyckades till slut bli tolererade som konfession och levde i fred med sina ryska bröder. Stränga nykterister och antinikotinister som dessa gammaltroende är — i största utsträckning bönder — är de svurna motståndare till sovjetregimen och dess kolchossystem. Det kommer säkerligen inte heller att lyckas för de ortodoxa propagandisterna att bringa dessa gammaltroende till att överge sin tro.

I Baltikum liksom i Sovjet är kyrkan skild från staten, men bara till en viss gräns. Samtliga icke-ortodoxa församlingar betalar höga hyror, höga skatter och höga elektricitetstariffer, deras präster får ingen statslön. Däremot protegeras den ortodoxa kyrkan — dess prästerskap besoldas av patriarkatet i Moskva, som i sin tur finansieras av sovjetstaten. Sovjet-popen i Baltikum är — liksom den tidigare tsarpopen — statstjänsteman, och den ortodoxa kyrkan ett propaganda- och russifieringsinstrument. Sovjetpoper kommer till Bal-

¹ Den nya beteckningen för den under inrikesministeriet sorterande hemliga statspolisen; f. d. ochranan, f. d. tjekan, f. d. NKVD heter numera MVD.

tikum som representanter för den hatade sovjetmakten. I full ornat, ofta mycket unga och utan det traditionella prästskägget, stoltserar de omkring i Baltikum. De glömmer sannerligen inte att påpeka att de inte bara har Gud bakom sig, utan att de framför allt stödes av den starka jordiska Stalin-makten. Då och då dekorerar de med Stalin-ordnar och -premier, dessa devota Kreml-agenter.

I Baltikum spelar Kreml ut de ortodoxa mot lutheraner, katoliker och gammaltroende, frikyrkliga mot lutheraner, katolska letter mot deras lutherska bröder och gudlöshetsförbunden mot alla konfessioner. Medan en del präster blir ordensbehängda, skymfas och smädas andra. Dop, konfirmation och kyrkliga vigslar är inte förbjudna, men religionsundervisningen är borta från skolschemat, religiösa helgdagar får inte firas och inga gudstjänster får förekomma i radion. Om religion påminnande gatunamn ändras, som t. ex. i Riga, där Korskyrkogatan döpts om till Framtidsgatan, Jesu Kyrka-gatan till Gudlöshetsgatan, Biskopsgatan till Darwingatan, o. s. v. Samtliga predikningar underkastas statspolisens förhandscensur.

Den ortodoxa kyrkan är inte bara underställd Moskvapatriarkatet, utan också ett »Specialråd för den ortodoxa kyrkans angelägenheter hos Sovjetunionens ministerråd», och ytterst är alla religiösa organisationer underställda inrikesministeriet och MVD.

På senare tid har stormtecknen mot kyrkan ökat. Den 12 juni förkunnade moskvaradion: »Vetenskapen är materialistisk och gudlös. I universum finns varken plats eller arbete för en gud!» Den 26 samma månad deklarerade Pravda: »Stalinförfattningen inrymmer samvetsfrihet för sovjetmedborgarna, men det betyder inte att våra samhällseliga och vetenskapliga organisationer är neutrala gentemot religionen. Kamrat Stalin lär att partiet inte kan vara neutralt i religionsfrågan, och att partiet leder den antireligiösa kampen mot alla religiösa fördomar.»

Vid den ryska ortodoxa kyrkans 500-årsfest den 8 juli i år, begav sig ärkebiskoparna i Tallin, Riga och Vilno till Moskva, där de mottogs av representanter för »specialrådet». Vice ordföranden i rådet, K. Belisjev, samt medlemmarna av detsamma, G. Utkin och I. Ivanov, ägnade sig huvudsakligen åt mottagandet av de utländska gästerna. Med undantag för representanterna för patriarkerna i Antiokia och Konstantinopel, kom de övriga kyrkofurstarna från sovjetkontrollerade områden: patriarkerna i Serbien och Grusien, kyrkoöverhuvudena i Bulgarien, Albanien och Polen, samt ytterligare Moskvatjänstemän, såsom representanterna för moskvapatriarkerna i väst- och mellan-Europa, Tjeckoslovakien och USA, ledare för den ryska missionen i Kina och Holland samt armeniska präster. Jämsides med högtidligheterna hölls en del sammanträden varvid man fattade en del beslut — bl. a. att kvalificera påven som krigshetsare. Vid detta beslut röstade inte representanterna för patriarkerna i Antiokia och Konstantinopel.

En vecka efter högtidligheterna, eller närmare bestämt dagarna 15 och 17 juli, startade Radio Riga följande attack mot religionen: »Religionen är en negativ faktor. Marx sade: 'Religion är opium

för folken.' Lenin fastslog: 'Religionen är instrument för den borgerliga reaktionen i dess strävan, den tjänar till att bedöva och ut-suga arbetarklassen. En ideologisk kamp mot de religiösa dimbildningarna är en viktig uppgift för det samlade proletariatet. Varje kommunist måste vara ateist.' Stalin säger: 'Partiet understöder antireligiös propaganda mot alla religiösa fördomar.' Antalet troende har minskat starkt, men det vore fel om man därav lät sig förledas att tro att religionens roll är utspelad hos oss. Den har alltså många anhängare, t. o. m. ungdomar besöker kyrkor och spåkvinnor. Trots kulturrevolution och marxism har rester av de gamla fördomarna bevarats hos i åsikterna efterbliva människor. Kommunism och religion kan inte förenas eller ens nå samförstånd. Det kan måhända tyckas att förhållandet mellan kyrkan och sovjetmakten förbättrats, men så är inte fallet. Religionen är alltid fientlig mot leninismen och religionen har inte heller förändrat sin inställning till sovjetmakten: från första början har sovjetmakten dekretat kyrkans skiljande från staten och skolan. Repressalier kom till användning endast därför att kyrkomännen bekämpade sovjetmakten. I vårt land blir prästerna inte bestraffade för sin religiösa utan för sin antisovjetiska verksamhet. Men när under det fosterländska kriget kyrkomännen visade sin lojalitet, blev det möjligt att grunda patriarkatet, synoden och att utge periodiska skrifter samt inkalla kongresser. Principerna var och förblir dock oförändrade: religionen är antivetenskaplig och sovjetfientlig. Religionen uppfostrar människan i slaveri, förnedrar henne, paralyserar hennes vilja och hämmar varje framsteg. Religion kan inte vara etikens grund, enär religionen är parasit. Kommunisterna och konsomolerna² måste vara gudlösa. Varje kommunist som inte bekämpar religionen måste uteslutas ur partiet.»

Komminister G.-A. Andrae, Sollefteå, lämnar här nedan en redogörelse för en undersökning om värnpliktigas fritidssysselsättning.

Ungdom och fritid — en intresseundersökning i siffror. I en tid då folkbildning står högt i kurs och den fria och frivilliga studieverksamheten ekonomiskt understödes av staten, på sina håll även av enskilda kommuner, kan det vara av vikt att klarlägga och redovisa vidden och djupet av det intresse för bildning och studier, som är tillfinnandes bland de breda lagren av vårt folks ungdom. Numera äger statsunderstödd bildnings- och studieverksamhet rum vid våra militära förband. Till ledning för denna verksamhet företages strax efter inryckningen en s. k. intresseundersökning bland våra värnpliktiga. En sådan intresseundersökning lär oss känna den värnpliktiga ungdomens fritidssysselsättning och ideella strävanden. Den ger också en god föreställning om bildningssträvanden hos svensk manlig ungdom i gemen. De resultat, som här nedan meddelas, bygger på svar från 532 rekryter vid ett norrlandsregemente. Intresseundersök-

² Komsomol = ungkommunist.

ningen företogs våren 1948. Verklighetstrogen är bilden i den mån de värnpliktiga vinnlagt sig om att samvetsgrant besvara de 31 frågor, som undersökningen omfattar.

Förenings-Sverige lever och blomstrar. Det är det första intryck man får vid studiet av de många korten. De ovannämnda 532 rekryterna representera inte mindre än 26 olika föreningar och organisationer. Som väntat leder fackföreningsrörelsen med högsta medlemsantalet. Till den äro 202 av de värnpliktiga anslutna. Som god tvåa ligger idrottsrörelsen med 191 medlemmar, icke heller detta oväntat. Till politiska organisationer äro 110 anslutna, medan 77 tillhöra olika nykterhetsföreningar och 39 amatörteatersällskap. Sedan blir medlemssiffrorna blygsammare, sparklubbar 35, motororganisationer 29, gymnastikföreningar 25, scoutrörelsen 21, folkbildningsorganisationer 17, hembygdsföreningar 16, religiösa sammanslutningar 15 o. s. v. ner till biodlarna, folkdansarna och hantverkarna och andra som bland rekryterna endast ha en representant.

Av intresse är att kunna konstatera, att trots allt tal om att »var-enda svensk är med i en eller flera föreningar» uppger inte mindre än 136 av de 532 icke tillhörighet till någon förening. De övriga 396 äro dock så mycket flitigare alldenstund de tillsammans äga 831 medlemskort. Rekordet slår en servitör, som uppger sig tillhöra amatörteaterklubb, frisksportarklubb, gymnastikförening, idrottsförening, motororganisation, musiksällskap, nykterhetsorganisation, politisk organisation och sångförening, summa 9 föreningar. Han har under senaste arbetsåret dessutom deltagit i studiecirkel i så vitt skilda ämnen som engelska och motorlära. Man förlåter denne kypare, om han någon gång då och då vid fullgörandet av sina värdshusuppgifter verkar förströdd. Vid hans sida står emellertid tre värnpliktiga vid regementet vilka samtliga tillhöra sex olika föreningar. Också detta något av bragd i den mån tillhörighet betyder aktivitet.

Hur är det med 21-åringarnas studieintresse? Kanske skall det här för klarhetens skull i förbigående meddelas, att i undersökningen icke medtagits de som i år avlagt studentexamen. Dessa ha ju haft sina givna studieuppgifter. Bland de andra måste studieintresset betraktas som ganska stort, på sina håll enastående. Inte de flesta men en förhållandevis stor procent av dessa, som genomgått realskola, folkhögskola eller endast folkskola, läser vidare — ofta per korrespondens — för att komma framåt i livet. De 532 svara tillsammans för 189 studiekurser. Matematiken, i olika former, dominerar med 41 intressenter. Sedan kommer engelskan med 25, svenska med 15 och bokföring med 12. Därefter är förbistringen stor. 50 olika kurser kan noteras och deltagarantalet varierar mellan 7 och 1. I första hand genomgår man yrkeskurser, men också föreningskunskap, psykologi, livsåskådningsfrågor och bibelstudium står på programmet. I stort sett är studierna mera inriktade på yrkesförkovran än på allmänbildning.

Vilka och huru många veckotidningar köpa dessa unga män? Vilka böcker köpas eller lånas? Undersökningen ger också i dessa stycken högst intressanta upplysningar.

Antalet olika veckotidningar, som omnämnas, är 48. En ganska respektgivande siffra. Av dessa köper man tillsammans 427 exemplar. Om detta sker regelbundet varje vecka framgår inte av de inlämnade svaren. Men eftersom flera av de tillfrågade icke uppgivit sig läsa någon veckotidning, blir intresset för denna litteratur hos de återstående avsevärt, samtidigt som det omsluter hela den långa och brokiga raden från Evangelii Häreld till vad ett kvickhuvud benämner »Smutspressen». Bildtidningen Se tilldrar sig största intresset och läses av 62 stycken. Sedan kommer Lektor med 48 läsare tätt följd av Rekordmagasinet, som studeras av 44 idrottsbitna ungdomar. Idrottsbladet kommer längst ner på prislistan och får dela 10:e plats med Veckorevyn. Båda läsas av 14 värnpliktiga. På platserna mellan Rekordmagasinet och Idrottsbladet ligger Levande Livet, 32 läsare, Folket i bild, 29, Hemmets veckotidning, 26, Det Bästa, 19, Hela världen 16, och Allas veckotidning med likaledes 16 läsare. Sedan kommer den långa kön, som vi här inte kan släppa fram. Ett par kanske kan nämnas. Säningsmannen har 9 läsare, tre gånger så många som både Veckojournalen och Filmjournalen. Förvånansvärt är att endast en läser nykterhetstidningen Reformatorn, då inte mindre än 77 stycken av de värnpliktiga uppgivit sig tillhöra det organiserade nykterhetsfolket.

Bokvännernas antal är ringa. Av de 532 intressekorterna lämnar 370 den uppgiften att vederbörande icke läser några böcker. Återstår sålunda 162 och dessa läser tillsammans 33 olika slags böcker. Åtta av de tillfrågade skriver ner namnet på sin älsklingsförfattare. »Sigge Starks berömda romaner» antecknar en som det verkar mycket belåten herre. Två läsa helst Jack London, och även Janne Vängmans upphovsman nämnes av lika många. I övrigt namngives endast Bernhard Nord, Vilhelm Moberg och forskningsresanden Sten Bergman. Vad läser man annars? 45 uppge äventyrsböcker och 24 reseskildringar. Skönlitteratur kalla 20 sin läsning, medan 20 andra ha beslutat sig för benämningen romaner, därav en med den talande beteckningen »korta romaner». Sex säga mera rakt på sak »kärleksromaner» och 13 »bygderomaner». Politisk litteratur läses av fyra, medan dubbelt så många uppge sig läsa Bibeln och religiösa böcker. Endast en finner nöje av arbetarskildringar, vilket är ägnat att förvåna eftersom det största antalet av dessa värnpliktiga har sin hemort i industrisamhällen och motsvarande. Skola ytterligare siffror och namn belysa intresseområdet må nämnas, att endast 12 läsa »deckare», medan 4 hålla sig till historiska böcker och 3 till uppslagsverk. Men psykologi, ungdomsproblem och naturvetenskap? Härför är intresset tillsynes ringa, vart och ett av dessa ämnen har endast en adept. Två unga män försäkra att de läsa endast »god litteratur». »Realistiska böcker» anmärker en annan 21-åring.

Den manliga ungdomens intresse för föreläsningar synes också vara mycket skalt. Punkt 29 i frågeformuläret »Jag vill helst höra följande slag av föredrag» har lockat endast 85 att svara. Dessa 85 ha emellertid inte mindre än 18 olika ämnen över vilka man önskar höra föredrag under värnpliktstiden. Idrott, politik och reseskild-

ringar sätta de värnpliktiga först på programmet. Dessa ämnen leda klart med siffrorna 25, 21, 20. Detta korresponderar ganska bra med uppgifterna om föreningar man tillhör och böcker man läser. Av de politiskt intresserade säger en klart ifrån att han vill höra kommunistiska föredrag. En stor optimist, vill det synas. Bland reseskildrarna fördrar en Sten Bergman. Nykterhetsföredrag vilja 6 höra, om motorer 4, fackliga 3. Många förslagsställare äro ensamma, så t. ex. de som önska höra religiösa föredrag, föredrag om psykologi och filosofi, »frisksportfrämjande», om musik, ungdomsproblem, ekonomi och kemisk forskning. Två vilja höra sexualhygieniska föredrag och lika många äro historiskt intresserade.

För säkerhets skull meddelar en av dem, vars intresse för föreläsningar på detta sätt blivit uttrött, att han inte ville höra några »torra» föreläsningar. Andra ställa upp de lika berättigade kraven »trevliga» och »intressanta». Man hoppas, att herrar och damer föreläsare observera detta.

Hur önskar Ni disponera fritiden? Två punkter på intressekortet beröra denna fråga. Här pendlar svaren mellan två ytterligheter, den ena: Får ej fritiden att räcka till, den andra: Ingenting, bara sova. Att få sova är den värnpliktiges och för övrigt varje krigares dröm sedan årtusenden tillbaka. Så mycket mer glädjande är det att finna, att bland nutida värnpliktiga ett stort antal går in för att under fritiden på egen hand eller genom det militära förbandets fritidsundervisning förkovra sig i skilda ämnen. 50 stycken önska teoretisk och praktisk undervisning i motorlära. 41 föreslå anordnandet av studiecirklar, medan endast 27 kommit att tänka på idrott och fotboll. Engelska språket och matematiken vilja många förkovra sig i. Siffrorna äro resp. 17 och 14. Dessa kunde ha varit något högre med hänsyn till att 41, resp. 25, uppgivit sig syssla med dessa saker på fritiden före inkallelsen. Sedan är det emellertid stor skillnad på den fritidssysselsättning, som man tänkt sig under militärtiden. En vill läsa sin Bibel, en vill köra traktor, en vill ordna diskussionsaftnar. Lägg märke till att också bara en sagt sig vilja fördriva de lediga kvällarna med dans. Denne liksom de uppgivna 27 idrottsutövarna får säkert flera i sällskap.

I detta sammanhang kan omnämnas, att sedan kurserna för fritidsundervisningen vid regementet kungjorts och anmälningarna inkommit fördela sig deltagarna sålunda: motorlära 22, maskinskrivning 18, bokföring likaledes 18, engelsk nybörjarkurs 16, matematik 15, hästkännedom och hovbeslag 14, gas- och bågsvetsning samt smide 12, samhällskunskap 11, engelsk cirkel för studenter och motsvarande 7 samt spansk linguaphonecirkel likaledes 7 deltagare. Till enskild korrespondensundervisning med statsunderstöd ha 14 anmält sig. Detta skulle innebära, att 154 av samtliga rekryter delta i den av regementets personalvårdsavdelning och bildningsråd anordnade fritidsundervisningen. Antalet rekryter är ungefär 587. Att 26 % av de värnpliktiga vilja delta i frivilligt bildningsarbete på fritiden efter långa dagars ansträngande militär tjänstgöring, vittnar om att det bland svensk manlig ungdom av i dag finns en elit, som är villig att

underkasta sig alla de mödor studier och utbildning föra med sig. Där den rätta framåtandan finns, bäras dessa mödor med glädje. Man vet, att *studier under fritid ge kunskap för framtid*.

G.-A. Andrac.

Den omoraliske — en replik Dr Ernst Benedikt har i nr 2 av denna tidskrift ifrågasatt det berättigade i att ge 1947 års Nobelpris i litteratur åt den franske författaren André Gide. Några av hans synpunkter skall jag här nedan ta upp till närmare granskning.

Dr Benedikt betvivlar till att börja med att André Gide är diktare samt ger en definition av diktaren såsom en, den där är gestaltskapande och nämner i sammanhanget Dickens, Hugo m. fl. Nu uppstår emellertid frågan: är denna definition riktig? Är det verkligen ett kriterium på diktaren att han skall vara gestaltskapande? Tas dr Benedikts definition på allvar, finner man, att varken Goethe (med undantag av Werthergestalten) eller Strindberg (hans gestalter figurerar endast på scenen för att ställa idéer under debatt) voro några diktare, inte heller James Joyce eller Marcel Proust. Vidare kommer naturligtvis samtliga poeter inom världslitteraturen enligt ovanstående definition att hänföras till kategorin skriftställare. Definitionen haltar redan betänkligt, helt enkelt därför att den är falsk.

Konstnären och diktaren är alltid reproducerande, d. v. s. han reproducerar sin vision, m. a. o. den bild som ursprungligen gav upphov till det färdiga verket. Ju närmare reproduktionen kan komma denna ursprungliga vision, desto helgjutnare blir uppenbarligen konstverket. Denna ursprungliga vision är oftast gestaltlös men aldrig fri från symboler, vilka manifesterar sig på olika sätt hos diktarna. Man finner sålunda hos exempelvis Joyce i Ulysses hur tidssymbolen och symbolerna för de mänskliga organen skapa den konstnärliga helhetsverkan, Leopold Bloom är blott en staffagefigur. Robinson Crusoe som gestalt jämförd med exempelvis Valerys monsieur Teste utfaller litterärt sett otvivelaktigt till den senars förmån, trots att monsieur Teste knappast kan göra anspråk på att »med plastisk kraft prägla sig in i medvetandet» för att tala med dr Benedikt.

I sin artikel talar dr Benedikt vidare om den sviktande och virriga linjen i Gides författarskap. Han talar även om den omoraliske Gide, samtidigt som han hävdar författarens rätt att vara omoralisk i de fall, då diktaren förmår slå sönder det konventionella till fördel för en högre skapelse, en högre lag.

Till att börja med skall blott sägas, att Gide aldrig är omoralisk i dr Benedikts mening och att han aldrig varit virrig i sitt författarskap. Men en man som under ett långt liv sökt sanningen har också under detta sitt liv hunnit bryta mot åtskilliga av samhällets dagssländelagar och med åsikter som fallit för hans sanningskrav (ex. det Gideska avfallet efter Rysslandsresan). Är det så underligt då, att linjen mellan exempelvis »La porte étroite» och »Si le grain ne meurt» ej sammanfaller med idéfanatikernas?

Jag sade nyss att Gide aldrig är omoralisk i dr Benedikts mening. Han uppfyller utan vidare det första ledet i dr Benedikts försvar för den omoraliske diktaren, nämligen att han förmått slå sönder det konventionella. Detta är utan vidare klart. Gide är respektlös, han slår sönder brackans värderingar. Nå, men det senare ledet? Gör han sina angrepp till fördel för en högre skapelse, en högre lag? Förvisso.

Gide kan karakteriseras som en oroande författare. Men att oroa var hans uppgift. Att oroa och att väcka. Att ställa problem under debatt, göra besvärande frågor för att läsaren skulle söka under ytan, för att berika, för att väcka det personliga ansvaret till liv. Sålunda faller tesen om den Gideska omoralen platt till marken. Och »Si le grain ne meurt»? En fånge som lämnat sin cell skall förstå Gide. En hyllning till livet efter år av psykisk och fysisk karantän, en hyllning som är stormande därför att den hade betalats dyrt.

Gide har skrivit Corydon. Och han har berättat om Lacfadio. Vad är det annat än en hyllning till friheten, friheten för en människa att tala om sig själv inför offentligheten, friheten att vara fri och följa sin impuls i en värld, där individens liv är belagt med bojor från födelsen till döden! Lacfadio är människan som endast kan tänkas existera i det tjugonde århundradet. Symbolen för det levande som hotar att kvävas och upphöjer ett förtvivlat protestrop, ett protestrop som inte hörs av någon utom av Gud. Och Gud skall förstå, att den som ropar så är i stor nöd.

Det är en stor diktare som fått sitt välförtjänta Nobelpris. André Gide, författaren, vars yrke är att oroa. Han ställer obehagliga frågor till sina läsare, han ser livet ur nya vinklar, han retar människor till raseri eller sporrar dem till självrannsakan. En av dem som vet vad som händer om saltet mister sin sälta, om vetekornet dör.

Knut S. Persson.

Genmäle.

På grund av en tids bortavaro är jag först nu i tillfälle att med redaktionens vänliga medgivande bemöta herr Knut S. Perssons polemik med några ord i all korthet. Herr Persson tycks inte ha läst min artikel så noga, särskilt vad beträffar min definition av diktare. Ty eljest skulle han inte påstå att jag generellt betecknat gestalt-skapandet som ett diktarkriterium. Jag har uttryckligen endast talat om diktare på romanens och dramats område, något som f. ö. är självklart. Vill måhända herr Persson hävda att Faust, Iphigenie, Torquato Tasso, Egmont, Mignon — dessa Goethes skapelser — inte äro gestalter? Eller att det t. ex. i Hemsöborna, i Röda rummet och andra Strindbergsromaner, liksom i Fröken Julie, i Fadern, i Kronbruden och många andra Strindbergspjäser inte finns en mycket stark gestaltskapande förmåga? Marcel Proust hade som bekant aldrig för avsikt att skriva en roman i vanlig teknisk mening, men figurerna han framställer — från den gamla provinsstadsdamen till den stor-slagne monsieur de Charlus — äro alla av brännande åskådlighet. Jag

vidhåller sålunda mitt påstående: kriteriet på en verkligt betydande romanskriftställare och dramatiker är skapandet av levande, etsande, plastiskt formade gestalter.

Jag vill bevars inte ge mig in på teoretisk diskussion med herr Persson om huruvida en diktare alltid är »reproduktiv», d. v. s. att hans ursprungliga vision är identisk med det färdiga konstverket. Med all respekt för herr Perssons kompetens i denna riktning vill jag dock tro att även den klokaste psykolog aktar sig för att med allvetande min ställa upp bestämda regler. Ofta ha framträdande romanförfattare och dramatiker berättat för mig, hur mycket deras ursprungliga vision förändrat sig under skapandet och att den symboliska karaktären tillkom först under gestaltandet. Alltså raka motsatsen till den väg herr Persson är hågad att föreskriva konstnären.

»Är nu Gide verkligen virrig i sitt författarskap och omoralisk i min mening?» För det förvirrande i hans konstnärliga linjer vill jag endast framhäva ett särskilt groteskt exempel. I *Falskmyntarna*, liksom också i *Vatikanens källare*, dyker fullständigt oförmedlat upp en figur som Gide kallar *Strouhylvou*. Varken i den ena eller andra romanen står denne gåtfullt instoppade *Stronhylvou* i något som helst sammanhang med handlingen eller utvecklas hans karaktär. Gide har f. ö. också förnekat konstverkets slutenhet, i det han i *Falskmyntarna* uttryckligen framhåller att romanen kunde utan vidare — även efter avslutandet — fortsättas vidare...

Nu till frågan om moralen. Om det vore riktigt, detta som herr Persson säger, att Gide med sin skildring av det osedliga endast vill berika människorna »för att väcka det personliga ansvaret till liv», då hade jag naturligtvis fullkomligt fel. Men jag förnekar detta och hävdar: det är inte det personliga ansvaret Gide vill väcka; hans tendens är den fullständiga, farliga ansvarslöshetens apoteos. Herr Persson finner att *Loefcadio*, mördare av infall och nyck, betyder en hög visa till friheten, »friheten att vara fritt»(!). Jag ville verkligen förelägga varje kännare av romanen den frågan, om herr Persson med denna fullständigt fantastiska tolkning av denna gestalt verkligen har rätt. Vore *Loefcadio* en svindlare och mördare i själanöd, då skulle han inte nöja sig med att under en angenäm kärleksnatt — med dottern till ett av hans offer — glatt förneka sin avsikt att sona.

Vad jag saknar hos Gide det är — jag upprepar det! — gestaltningskraften, det verkliga allvaret i själslig kamp, världsåskådningens konsekvens och den inre friheten. Just denna frihet som också försonar det omoraliska med idealet.

Jag är överens med herr Persson i en sak: Gide är högt begåvad, högt bildad — det har jag uttryckligen framhållit — oroande och uppretande. Men räcker det till förlänandet av Nobelpriset? Här skilja sig våra vägar.

Ernst Benedikt.